VII 74

Смрт фашизму — слобода народу!

20 октобар

ЛИСТ У СЛАВУ ОСЛОБОЂЕЊА БЕОГРАДА

Број 1 ИЗДАЊЕ „ГЛАСА ЈЕДИНСТВЕНОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА СРБИЈЕ“ 24 октобар 1944

ЗАПОВЕСТ МАРШАЛА СТАЉИНА ОСЛОБОДИОЦИМА БЕОГРАДА

Маршалу Совјетског Савеза Толбухину

Трупе Трећег украјинског фронта, заједно с трупама Народно-ослободилачке војске Југославије, после упорних бојева завршиле су уништење немачког гарнизона у граду Београду и данас, 20 октобра, ослободиле од немачких освајача престоницу савезничке нам Југославије.

У бојевима за ослобођење Београда истакле су се трупе генерал-лајтнанта Хагена, генерал-мајора Шкодуновића, генерал-мајора Акименка, генерал-мајора Кравцова, генерал-мајора Лазарева, генерал-мајора Козака, генерал-мајора Миљајева, пуковника Мухамедјарова, пуковника Сагитова, пуковника Саличева, пуковника Кулижског, пуковника Сидоренка, пуковника Сичева, пуковника Болдинова; југословенске трупе генерал-лајтнанта Пека Дапчевића, генерал-мајора Данила Лекића, пуковника Ђока Јовановића, потпуковника Милоша Шиљеговића, пуковника Милоја Милојевића, пуковника Васа Јовановића, пуковника Радослава Јовића, пуковника Марка Перечина; артилеристи генерал-пуковника артилерије Неделина, генерал-лајтнанта артилерије Вожњука, генерал-мајора артилерије Брејда, пуковника Данишина, пуковника Глаткова, пуковника Биковског, пуковника Соловјова, потпуковника Ничајева, потпуковника Смољкина, потпуковника Махлина, потпуковника Леонова, мајора Сељезнова, мајора Нискова, мајора Родионова, мајора Леонова, мајора Шарина, потпуковника Дамајева; тенкисти генерал-лајтнанта тенковских трупа Сухоручкина, генерал-лајтнанта тенковских трупа Жданова, пуковника Сергијенка, пуковника Никитина, пуковника Андрианова, пуковника Завјалова, пуковника Жукова, потпуковника Дворкина, мајора Шефкина, мајора Котилоба; авијатичари генерал-пуковника авијације Судеца, генерал-лајтнанта авијације Толстикова, генерал-мајора авијације Витрука, пуковника Смирнова, потпуковника Шатилина, пуковнка Иванова; бродови и јединице Дунавске ратне флотиле вице-адмирала Горшкова, капетана II класе Државина, капетан-лајтнанта Барботка, старијег лајтнанта Бутвина, потпуковника Јаблонског; сапери генерал-пуковника инжењерских трупа Котљара, пуковника Загребина, пуковника Ильченка, пуковника Бабурина, потпуковника Гончара, инжењер-мајора Зајцева, мајора Коваљова, мајора Земљањухина; војници за везу генерал-лајтнанта трупа за везе Корољева, пуковника Стародетова, потпуковника Коба.

У знак извојеване победе предложити да се формацијама и јединицама, које су се истакле у бојевима за ослобођење Београда додели име „Београдских“ и да се награде орденима.

Данас, 20 октобра, у 22 часа престоница наше домовине Москва поздравиће, у име домовине, херојске трупе Трећег украјинског фронта и трупе Народно-ослободилачке војске Југославије, које су ослободиле престоницу Југославије Београд, — с двадесет и четири артилериска плотуна из три стотине двадесет и четири топа.

За одличне ратне операције објављујем захвалност трупама којима ви руководите и које су учествовале у бојевима за ослобођење Београда.

Вечна слава херојима који су пали у бојевима за слободу и независност наше домовине и братске Југославије!

Смрт немачким освајачима!

20 октобра 1944 године

Врховни командант
Маршал Совјетског Савеза
Ј. СТАЉИН

ЗАПОВЕСТ МАРШАЛА ТИТА ГЕНЕРАЛУ ДАПЧЕВИЋУ

После седам дана тешких и крвавих бојева 20 октобра 1944 године јединице наше Народно-ослободилачке војске, раме уз раме с јединицама херојске Црвене армије, ослободиле су Београд, славни и напаћени главни град федеративне демократске Југославије.

Ова велика победа над највећим непријатељем наших народа, немачким окупатором, од нарочитог је значаја по томе, што су у борби за ослобођење јуначког Београда дали своју крв синови јуначке Шумадије, јуначке Крајине и остале Босне, јуначке Црне Горе и синови белог Загреба и Хрватског Загорја, синови кршне Лике, Далмације, Славоније, Војводине и синови Словеније. Та победа је утолико значајнија, што је извојевана заједно са јединицама славне, братске Црвене армије.

За ванредно јунаштво и упорност у борби за ослобођење Београда изражавам своју захвалност и признање борцима, командирима, командантима и политичким комесарима Прве дивизије, Пете дивизије, Шесте дивизије, Двадесет и прве дивизије, Двадесет и осме дивизије, Шеснаесте дивизије, Тридесет и осме дивизије и Једанаесте дивизије. Нашим борцима и командирима који су под вашом командом извојевали ову историску победу наши народи ће одати достојну захвалност.

Предложите за одликовање јединице и појединце који су се највише истакли у борби.

Слава палим херојима који су дали своје животе за слободу свога народа!

Смрт фашизму — слобода народу!

20 октобра 1944 год.
Положај

Врховни командант НОВ и ПОЈ
Маршал Југославије
ТИТО

ДВАДЕСЕТИ ОКТОБАР

Београд је ослобођен. После седам дана жестоких бојева непријатељ је избачен из града који је 27 марта 1941 читавом свету гласно рекао да народи Југославије неће да живе у хитлеровској тамници, у коју их је бацила издајничка политика противнародних властодржаца у старој Југославији.

Преко три и по године престоница Југославије осећала је на себи бес туђег освајача и његових домаћих слугу. Они никако нису могли заборавити да је баш у Београду отпочела она гигантска борба народа Југославије, која је сваким даном оповргавала хитлеровску бајку о „европској тврђави“. Београд је крварио из хиљада рана, синови тог поносног града одлазили су стотинама у партизанске редове и гинули широм југословенске земље, његови грађани су мрцварени по тамницама и концентрационим логорима, вешани по Теразијама, стрељани и спаљивани у Јајинцима; немачки и недићевски џелати су на Београђанима пробали ефикасност „душегубки“, тог „новог оружја“ које су хитлеровске звери измислиле за борбу против мирног становништва, жена и деце, примењујући га у окупираним словенским земљама.

За ове три и по године Београд је престао да буде симбол великосрпске хегемоније над несрпским народима Југославије. Он је опет постао оваплоћење српске слободарске мисли, главним градом оне српске земље, у којој је у 1941 планула буктиња свенародног устанка против туђинских освајача и домаћих издајника.

Славни Титови соколи пронели су ту буктињу широм југословенске земље.

Преко три и по године бије се борба за ослобођење Срба, Хрвата, Словенаца, Македонаца и Црногораца. Преко три и по године рађала се нова, народна, федеративна Југославија. У борби против ње нашло се, поред фашистичког окупатора, све што у старој Југославији није ваљало; сав противнародни олош, који је двадесет и три године пред лицем несрпских народа Југославије срамотио српско име и српску част, стао је уз изроде хрватског и словеначког народа, уз кољача Павелића и шпијуна Рупника. Све те продане слуге окупатора распиривале су мржњу међу народима Југославије, хушкали Србе на Хрвате, а Хрвате на Србе, али су се увек нашле раме уз раме у борби против слободољубивог народа, против истинског братства и јединства свих народа Југославије. Недић и Михаиловић, Павелић и Рупник, сви су они подједнако служили и служе једном те истом господару, Хитлеру, који је поставио себи за циљ истребљење југословенских и свих осталих словенских народа. Уједињујући се против фашистичке немани, народи Југославије прозрели су подлу игру издајника, помрсили њихове рачуне и ударили темеље новој југословенској држави, основаној на демократији и потпуној равноправности свих њених народа.

За три и по године светог отаџбинског рата из основе су се изменили односи међу нашим народима. Уместо старе Југославије, која је двадесет и три године служила као пример нелоге и мржње, родила се нова Југославија, домовина равноправних и слободних народа. Братство и јединство народа Југославије, то су две најважније тековине наше народно-ослободилачке борбе.

Одреди југословенских партизана развили су се у моћну војску, у славну Народно-ослободилачку војску Југославије, која је под руководством великог сина југословенске земље, маршала Јосипа Броза — Тита, ослобађала простране пределе Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске и Словеније. На ослобођеним територијама никла је народна власт, спроведени су избори за сеоске, месне, среске, окружне и обласне народно - ослободилачке одборе, одржане су скупштине земаљских антифашистичких већа Хрватске, Словеније, Црне Горе, Босне и Херцеговине и Македоније.

На два заседања највишег органа нове југословенске народне власти, Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, у јесен 1942 и 1943 године донесене су историске одлуке о федеративном облику нове југословенске државе, о односу према реакционарним избегличким владама у иностранству, које су потпомагале издајника Дражу Михаиловића, о врховним органима народне власти итд. Ове су одлуке још више учврстиле у борби створено братство народа Југославије. Народно-ослободилачки покрет, који је обухватио све истинске патриоте наше домовине без обзира на политичко убеђење или вероисповест, политички се развио у Народно-ослободилачки фронт. Одбијајући победоносно, једну за другом, седам непријатељских офанзива на ослобођену територију, Народно-ослободилачка војска Југославије стекла је својим сјајним успесима у борби за ствар читавог слободољубивог човечанства признање наших великих савезника Совјетског Савеза, Велике Британије и Сједињених Држава Америке. Она је постала важна карика у гвозденом ланцу који се све више стеже око Хитлерове Немачке. У исто време издајничка улога Драже Михаиловића постала је очигледна за све пријатеље Југославије у иностранству, који су и сувише дуго веровали подвалама разних Фотића.

Изложена снажним ударцима Црвене армије, англо-америчких трупа и НОВ Југославије, немачка звер повлачи се у своју разбојничку шпиљу. Куцнуо је час потпуног ослобођења Југославије. На источним границама Србије ослободилачке армије Совјетског Савеза сусреле су се са народном војском маршала Тита.

Сусрет двеју братских армија које су на својим раменима носиле главни терет садашњег рата, био је од историског значаја за нашу земљу коју су реакционарни властодршци кроз двадесет и три године клеветама и насиљем покушали да одвоје од великог руског брата. Крв руских и југословенских бораца, проливена у заједничкој борби за ослобођење Југославије, повезала је народе двеју братских земаља на живот и смрт. У своме поздраву вођи совјетских народа, великом Стаљину, маршал Тито вели: „Ослобођење Београда има за наше народе историско значење нарочито због тога, што је земља наших напаћених народа поприште на коме су заједно пролили крв синови великог Совјетског Савеза и достојни синови Југославије. Тиме је још једанпут тврдо запечаћено крвно братство народа Југославије и народа Совјетског Савеза.“

Никад више Југославија, а напосе њезина престоница, неће бити уточиште свакојаких завереника који су уз помоћ домаће противнародне реакције на југословенској територији припремали подле злочине против братског СССР.

На историски дан 20 октобар 1944 године Београд је двоструко ослобођен. Он је ослобођен од туђег фашистичког освајача, од крвавих гестаповских погромаша, али је истовремено ослобођен и од оне погане руље издајника који су за сво време постојања старе Југославије стварали услове априлске катастрофе 1941 године да би онда земљу срамно продали Хитлеровим џелатима.

Двадесетог октобра 1944 довршено је оно, што је на београдским улицама било започето 27 марта 1941. Двадесет и седмог марта 1941 народ Београда доказао је свету да поред шестојануарског Београда постоји и други Београд, Београд слободољубивих народних маса, напредни и истински патриотски град — понос српског народа, престоница нове Југославије, отаџбине равноправних југословенских народа. У ватри и диму октобарских бојева за ослобођење престонице Југославије горела је београдска Главњача, за чије су се овековечење борили Живковићи и Стојадиновићи, Недићи и Михаиловићи. У ватри и диму октобарских бојева за Београд залепршао је над престоницом нове Југославије југословенски барјак са црвеном звездом, симбол братства и јединства пет наших народа, који све истинске патриоте југословенске отаџбине зове у редове победоносне Народно-ослободилачке војске Југославије.

Напред, ка Загребу, Љубљани, ка Скопљу и Цетињу! За ослобођење читаве југословенске земље!

Ослобођење Крагујевца

Двадесет и другог октобра јединице Седамнаесте босанске дивизије заједно с јединицама Црвене армије после осмодневних упорних борби ослободиле су Крагујевац. У овим борбама убијено је седам хиљада Немаца а заробљено три хиљаде.

Крагујевац је ослобођен на годишњицу страшног покоља када су Немци и Недић побили 7.000 Крагујевчана.

Ослобођена је такође Јагодина.

Сада се борба води на прилазима Чачка и Краљева.

Ослобођење Дубровника

Двадесет и девета херцеговачка дивизија, под командом генерал-мајора Владе Шегрта, ослободила је град Дубровник.

ПОВОДОМ ОСЛОБОЂЕЊА БЕОГРАДА

Поздрав друга Тита маршалу Стаљину

Вуховном команданту Црвене армије маршалу Јосифу Висарионовићу Стаљину

У вези са ослобођењем Београда, престонице Југославије, дозволите ми да у име Народно-ослободилачке војске и народа Југославије изразим захвалност Вама, као Врховном команданту велике ослободилачке армије, која је заједно с Народно-ослободилачком војском с невероватном брзином ослободила Београд. Ослобођење Београда има за наше народе историско значење, нарочито због тога што је земља наших напаћених народа поприште на коме су заједно пролили крв синови великог Совјетског Савеза и достојни синови Југославије. Тиме је још једанпут тврдо запечаћено крвно братство народа Југославије и народа Совјетског Савеза.

Живела херојска Црвена армија!
Живео велики Совјетски Савез!
Живео Врховни командант Црвене армије велики Стаљин!
Смрт фашизму — слобода народу!

Врховни командант
Народно-ослободилачке армије Југославије,
Маршал Јосип Броз-Тито

Поздрав слободног Београда маршалу Стаљину

Врховном команданту Црвене армије, маршалу Стаљину

Ослобођени Београд, у коме се поред југословенских народно-ослободилачких застава вију и заставе неустрашиве братске Црвене армије, шаље Вам са великог народног митинга своје топле поздраве захвалности што помажете дело нашег народног ослобођења. Крвна веза између нашег и Вашег народа, братство у оружју између југословенске Народно-ослободилачке војске и Црвене армије и заједнички проливена крв у борби против непријатеља славенства и човечанства — фашистичке Немачке, повезаће за увек слободне народе Југославије и народе моћног Совјетског Савеза нераскидивим везама братства и вечитог пријатељства.

Живео највећи борац за ослобођење свих поробљених народа, Јосиф Висарионовић Стаљин!
Живела победоносна Црвена армија!
Живео савез Совјетске Уније и нове федеративне Југославије!

Београд, 21-X-1944 г.

Грађани ослобођеног Београда

Ослобођени Београд — другу маршалу Титу

Врховном команданту Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда, маршалу Југославије, другу Јосипу Брозу-Титу

Српски Београд, главни град слободне Југославије, ослобођен фашистичке окупације херојским напорима наше неустрашиве НОВ и ПОЈ и славне Црвене армије, шаље ти, као врховном команданту, пламене поздраве дивљења и захвалности што си га ослободио најљућег вековног непријатеља српског народа и осветио Крагујевац, Краљево, Јајинце и безброј других кланица у нашој земљи.

Са свог великог народног збора Београд ставља на расположење своме првом народном борцу све своје снаге како би се дело народног ослобођења што пре привело крају; у исти мах Београд изражава своју жарку жељу да те што пре поздрави у својој средини

Живела наша храбра Народно-ослободилачка војска!
Живела братска Црвена армија!
Живела слободна Србија у оквиру нове демократске федеративне Југославије!
Живео народни вођа слободних народа Југославије, маршал Југославије Тито!

Београд, 21 октобар 1944.

Грађани ослобођеног Београда

Рапорт генерала Дапчевића маршалу Титу

Врховном Команданту НОВ и ПОЈ маршалу Титу

Вашу историску заповест смо извршили: ослободили смо престоницу демократске федеративне Југославије. Борећи се раме уз раме с јединицама херојске Црвене армије, наши борци осветили су се немачким бандитима за све њихове злочине над Београдом, осветили су шести април, Бањицу и Јајинце.

Ми смо спремни за јуриш на Земун. С нама је братска Црвена армија. Наш поклик је: за домовину и за Тита!

Ослобођени Београд чека свога ослободиоца, маршала Југославије Тита.

Политкомесар, пуковник
Мијалко Тодоровић

Командант, генерал-лајтнант
Пеко Дапчевић

Резултати московског саветовања

У Москви је од 9 до 18 октобра одржано саветовања између г.г. Черчила и Идна, и маршала Стаљина и Молотова. На саветовањима су учествовали војни и политички сарадници енглеских и совјетских државника.

На московском саветовању расправљало се о питањима даљег вођења рата, сагласно одлукама у Техерану и у складу с одлукама конференције у Квебеку. После конферисања изражена је тврда увереност у погледу развитка савезничких операција на свим фронтовима.

На московском саветовању постигнут је значајан успех у погледу решења пољског питања. Енглески и совјетски претставници разговарали су с делегатима пољске владе у Лондону и Пољског националног комитета. Преговори по овом питању се настављају.

На саветовању је размотрен и положај на југоистоку Европе. Постигнут је споразум по нерешеним питањима примирја с Бугарском. У погледу Југославије обе владе су се споразумеле да се са своје стране заузму да у Југославији дође до образовања јединствене владе, како би се што више појачао напор југословенских народа у борби против непријатеља. При томе су обе владе нагласиле своју решеност да се не мешају у питање унутрашњег уређења наше земље, што је ствар слободне воље народа Југославије.

Саветовање у Москви одржано је са знањем и одобрењем владе Сједињених Држава Америке.

Црвена армија у борби за ослобођење Београда

Разбивши немачке дивизије на Млави и Морави (Петровац, Паланка), јединице Црвене армије окренуле су према северу. У тенковској битци код Младеновца, у којој су уништиле јаку немачку оклопну формацију, оне су у снажном налету овладале Авалом и пред вече 14 октобра избиле на Бањицу и Дедиње. И тада су започеле крваве и тешке уличне борбе у самом Београду. Совјетска команда није приступила безобзирном рушењу града, знајући да се у том мору кућа, у којима се утврдио непријатељ, налази и грађанско становништво које очекује Црвену армију исто онако као и своју Народно-ослободилачку војску. Због тога је свемоћна руска ратна техника дејствовала крајње обазриво, тукући тешким оруђем само важније објекте, док су многобројне утврђене тачке непријатеља савлађивали руски и наши пешаци ручном бомбом и митраљезом, помогнути лаком артиљеријом, минобацачима и тенковима који су прилазили на непосредну близину утврђене тачке. Спаљени руски тенкови на улицама Београда сведоче о јунаштву тенкиста који нису жалили својих живота да би Београд био ослобођен са што мање рушења. Лили су своју крв руски јунаци и зато да би што мање београдске деце и жена погинуло у борби за ослобођење града. Грађани су то разумели и једним простим гестом дали израза благодарности својим ослободиоцима: сваки спаљени тенк окићен је цвећем, а око њих се искупља свет у побожном ћутању, као над гробом драгог покојника...

*

Силно је било настојање многих Београђана да помогну красноармејцима при уништавању непријатељских упоришта. Они су проводили руске војнике уличицама које непријатељ није могао тући, уводили их у зграде и на таване кућа одакле је руски стрелац могао лакше да скине непријатеља који је ватром из свог митраљеза ометао кретање читавом једном улицом. Говорио ми је руски лајтнант: „Много су нам помогли Београђани. Они знају добро терен. Моју јединицу провела су два Београђанина кроз побочан улаз у једно двориште, где смо ударили с леђа на групу од педесетак Немаца који су се били утврдили у кући. После кратке борбе они су се морали предати."

На Теразијама, испред Албаније, поред спаљеног руског тенка, окићеног цвећем, лежи леш. На траки венца, који су преко леша ставиле непознате братске руке, пише да је ту погинуо један београдски берберски помоћник, помажући руском тенкисти да изађе из запаљеног тенка.

*

Београђани су за ових седам славних дана борбе за ослобођење свог града могли да виде својим очима како ратује Црвена армија. Док тамо на Чукарици, око Жељезничке станице, Земунског моста, у Кнез Михаиловој улици, на Калемегдану и Дорћолу, кључа борба, дотле према фронту тече непрекидна бујица: тенкови, тапкете, моторизовани топови, оклопљена кола, комора, амбуланте, коњаници, пешаци; све се то ваља напред. Понегде застане та бујица, понегде се из ње издвоји група и окрене другим правцем. Све то иде сасвим лежерно, без неке видљиве напрегнутости, без галаме и помпезности. Површном посматрачу може се учинити да је то гужва и да ће требати ту непрегледну масу људи и оружја негде зауставити и средити. Међутим, то није тако, то је покрет армије чији многобројни саставни делови дејствују као савршен механизам, и која је изучила и усвојила науку владања законима рата као нередa.

Има нечег величанственог у покретима те џиновске војне машине која се незадрживо креће напред од Москве, Стаљинграда и Лењинграда. Она надире као бујица, рушећи на свом путу све препреке, уништавајући и ратну технику и живу силу непријатеља. Дубок, незабораван утисак остављају људи који покрећу ту машину. Славу непобедивих ратника стекли су они у многим биткама које су и обрадовале и запањиле свет. Али то су ратници нарочитог кова. То су совјетски трудбеници у униформама и они су свесни да воде рат који им је наметнула фашистичка неман, они знају да воде рат праведан, ослободилачки, да лију крв не само за слободу своје велике отаџбине, већ и за слободу читавог човечанства. Нису то бахати освајачи, већ ратници слободе.

Могло се видети како они, вративши се из окршаја, негде око Универзитета или у Александровој улици, мирно ћаскају с Београђанима, који су се скупљали испред својих кућа, настојећи да с црвеноармејцима разговарају речима и гестовима. Колхозници с Волге и Дона, рудари из Домбаса и металци са Урала казивали су становницима из Александрове улице о свом ратничком путу, о Русији и Стаљину, о нашој земљи за чију јуначку борбу они знају и коју због ње воле и поштују. А кад падне команда за покрет, ови у борби прекаљени људи, малочас доброћудни сабеседници, полазе без геста и фраза улицом иза чијих кућа вреба на сваком кораку немачка заседа.

*

На већ ослобођеном Калемегдану био сам код једне руске батерије. С њеним командиром посматрао сам како се совјетска пешадија пребацује преко земунског моста, о који се водила крвава борба пуна два дана. У групама од по стотинак људи, пешаци су претрчавали преко моста и одмах се испод њега развијали у стрелце. Одатле су се, у стрељачком строју, кретали напред према Сајмишту и Железничком насипу, с кога је непријатељ тукао из митраљеза. Командир, млад Украјинац, бивши студент рударског факултета из Дњепропетровска, позвао је једног старијег војника и рекао му:

— Деде, Митја, осмотри мало онај црвени дом близу насипа. Чини ми се отуда бије непријатељски митраљез.

Митја, учесник прошлог рата, и добровољац великог Отаџбинског рата, осмотрио је Сајмиште и насип. Затим су привукли топ уза саму ограду Калемегдана. Али, тада је друга нека руска батерија свршила посао: око црвене куће пало је неколико граната. Убрзо затим читав рој Шваба нагао је да бежи кроз кукурузе иза железничког насипа према селу Бежанији.

— Шта ћеш, остах без посла, — вели Митја и лукаво се смешка. А онда с нечим тврдим у нагласку: Хиљаде их очију прате и нигде се неће моћи сакрити, гадови.

*

На једној великој раскрсници Београда сахрањен је црвеноармејац. На његовом гробу гори свећа, леже китe свежег цвећа. Поред гроба наилазе жене Београда, застану, постоје неколико минута и, одавши пошту ослободиоцу њиховог родног града, одлазе. Једна жена у црнини не одлази. Стоји поред гроба, поправља свећу која догорева, размешта цвеће по гробу. Можда је то мајка неког партизана, која не зна за гроб свога сина; можда је то мајка некога од оних десет хиљада побијених у Јајинцима. Не знам. Али та жена у црнини, која стоји над гробом црвеноармејца на београдској раскрсници, изгледа ми као симбол, као оличење оног бола коју осећа Београд због свих ратника братске и славне Црвене армије, који су пролили своју крв да би Београд био слободан, и да би постао бедем слободе Србије и Југославије.

Напредовање Црвене армије у Чехословачкој и Мађарској

Москва 23 октобра

Црвена армија успешно напредује у Чехословачкој пошто је прешла Карпате на ширини од 275 километара.

У Мађарској су јединице Црвене армије ослободиле Дебрецин и Сигет. У борби за Дебрецин заробљено је 1000 немачких и мађарских војника и заплењено 12 авиона, 157 топова, 13 локомотива, 23 железничке композиције и 10 складишта с муницијом.

Руси заузели мађарски град Њиређхаза

Москва, 23 октобра

У посебној заповести маршалу Совјетског Савеза Малиновском Маршал Стаљин објавио је да су трупе Другог украјинског Фронта 22 октобра заузеле саобраћајни центар Мађарске и важно упориште непријатеља Њиређхазу.

Већи део Ахена у савезничким рукама

Лондон, 23 октобра

На западном фронту, северно од Антверпена, савезничке јединице напредовале су пет километара у реону Лунгаута.

Већи део града Ахена налази се у савезничким рукама. Сада се воде борбе у источном предграђу.

Земун и Сомбор ослобођени

Совјетски информациони биро јавља:

На територији Југославије наше су трупе заузеле град и велики железнички чвор Сомбор, као и велика насеља и железничке станице Радица, Станишић, Гакоро, Светозар Милетић, Чоноплја, Кривај. У реону Београда наше су трупе прешле реку Саву и заједно с јединицама Народно-ослободилачке војске Југославије заузеле град Земун.

Борбе у Италији и Грчкој

Лондон, 23 октобра

Јединице Осме армије прешле су друм Римини—Болоња и продрле у долину реке По. Савезници су ослободили град Чезенатико на обали Јадранског Мора. На фронту Пете армије воде се жестоке борбе.

У Грчкој савезничке трупе су ушле у град Ламију. У операцијама узимају учешћа савезничке ескадриле с база у Грчкој.

Искрцавање савезника на Филипинским Острвима

Лондон, 23 октобра

Агенција „Рајтер" јавља да су се америчке јединице искрцале на источну обалу острва Леит које припада групи Филипинских Острва.

Пре десанта савезничка морнарица и авијација жестоко су бомбардовале јапанске положаје.

Савезнички губитци су врло мали. Од шест стотина бродова изгубљена су свега два.

Ослобођење Србобрана и Баје

Москва, 22 октобра

Јединице Црвене армије ослободиле су у Бачкој градове Србобран, Бачку Паланку, Нови Врбас и Бајмок.

Ослобођен је и град Баја.

ДВАДЕСЕТ И ПРВИ ОКТОБАР 1944

ПРВИ МИТИНГ ОСЛОБОЂЕНОГ БЕОГРАДА

Први слободни дан Београда, после трогодишње окупације, после жестоких бојева око града и уличних борби тенк о тенк, прса о прса, прошао је цео у знаку опште народне прославе ослобођења престонице. Београд, измрцварен и унакажен бомбардовањима, запуштених улица у данима нацистичко-недићевске окупације, са остацима спаљених тенкова и новим рушевинама из надљудског окршаја за своје ослобођење, у радости и одушевљењу развијао је хиљаде застава и зажуборио од десетина хиљада људи. Двадесет првог октобра Београд је осетио да су за увек прошла времена главњаче и „специјалне полиције", да је достојно кажњен и за увек протеран из његових улица надмени окупатор, пљачкаш и злочинац, који је оних априлских дана 1941 тако охоло марширао кроз нашу престоницу и кроз читаву земљу. Двадесет првог октобра Београд је осетио онај стари занос који га је 27 марта понео сунчаним улицама, да у многохиљадитим поворкама већ тада најави одлучну и непоштедну борбу, на смрт и живот, против мрског германског освајача. Двадесет првог октобра Београд је, после три године рафинираног терора и крволочних бруталних насиља хитлероваца и издајника народа, поново изишао на улице, да у одушевљењу и радости покаже своју неугасиву мржњу против свих прљавих „вођа" и „апостола" Србије, који су три године, помоћу најодвратнијих и најбестиднијих лажи и немачких митраљеза, пљували и крвавили његово лице, покушавајући да му на чело утисну срамни жиг издаје и ропства.

Престоница у борби

Још у току борби за ослобођење Београда од острвљених немачких дивизија и избезумљених домаћих џелата, грађани наше никад покорене престонице пригрлили су тако дуго и тешко ишчекиване борце наше армије и херојске борце Црвене армије. Грађани Београда, осећајући да је најзад дошао историски тренутак коначног ослобођења од хитлеровског терора и страховладе издајника Недића, Љотића и Драже Михаиловића, у току борби за Београд нашли су се уз ослободилачке топове и митраљезе, уз претходнице и ударна одељења наших јединица и јединица прослављеног маршала Толбухина, уз снајпере и бомбаше двеју братских армија, да заједно са њима, из улице у улицу, од упоришта до упоришта, допринесу уништењу мрских туђинских и домаћих бандита. Двадесетог октобра, на дан завршних борби, док су разбијени непријатељски делови бежали преко Саве, тукући, у немоћном бесу, град артиљериском ватром, Београд је већ сав био искићен заставама а улице града биле су препуне грађана који су клицали нашим јунацима и јунацима Црвене армије.

На старом зборном месту

Двадесет првог октобра, као некад, у кобне дане потписивања издајничког Тројног пакта, Београд је сав био на улицама, али сада зато да у одушевљеним манифестацијама прослави највећу победу у својој немирној, бојној и славној историји. Уз тутњаву борбе, која се још водила око Бежанијских Коса, уз потмуле експлозије топовских граната и већ далеких рафала наших митраљеза, који су косили разбијене Немце и издајнике у њиховом узалудном бекству, из свих предграђа Београда сливале су се реке грађана, радништва, војске и омладине на зборно место, на коме ће прославити своје ослобођење, проклети издајнике и крволоке народа и заветовати се да ослободилачко оружје неће испустити из руку док читава Србија и читава Југославија, док сви још поробљени делови наших народа не буду коначно ослобођени од фашистичке гамади и мрске туђинске окупације. И тамо, код Вуковог споменика, где смо 27 марта, голоруки пред надирућим моторизованим хитлеровим армијама, објавили тим армијама рат до истраге, ма и по цену својих живота, као живо оличење наших најсветлијих визија у данима 27 марта, нашли смо се сједињени у одушевљењу и радости сви непоколебиви борци ослободилачке армије маршала Тита, грађани, радништво и омладина Београда, и славни борци са Стаљинграда, Одесе и Севастопоља, јунаци армије велике братске социјалистичке породице народа Совјетског Савеза. Челичне груди совјетских тенкова, пламене груди наших бораца и бораца прослављеног Трећег украјинског фронта, Београд је засуо цвећем, као што су сељаци Шумадије цвећем искитили своја села, дочекујући наше батаљоне и бригаде и славне дивизије маршала Толбухина.

На митингу 21 октобра, на првом слободно митингу збратимљеног народа и војске, одржаном после мрачних и крвавих година хитлеровске окупације, Београд је прослављајући своје ослобођење, још једном осудио све народне „вође" и пропале планове управљача Југославије који су у нашим народима, у току 20 година своје владавине, систематски убијали дух слободе и све светле, борбене и демократске традиције нашег грађанина, радника и сељака.

Већ око подне 21 октобра, народ из свих предграђа Београда, у великим поворкама са транспарентима, заставама, сликама маршала Стаљина и маршала Тита стицао се на зборно место, заједно са борцима наше армије и веселим црвеноармејцима, који су делили радост наших људи, као што су у тешким и жестоким борбама за ослобођење Београда заједнички проливали своју крв.

Са постоља Вуковог споменика, искићеног нашим заставама, заставама Совјетског Савеза и наших великих савезника Енглеске и Америке, одушевљено поздрављани од народа и војске, говорили су јунак Народно-ослободилачке војске, победник из многобројних битака против Италијана, Немаца и издајника, генерал-лајтнант Пеко Дапчевић, славни совјетски генерал, Херој Совјетског Савеза Жданов, познати научник и професор београдског Универзитета др. Синиша Станковић и истакнути борац Србије Др. Благоје Нешковић.

За слободу све браће

Генерал-лајтнант Пеко Дапчевић прво је позвао све учеснике митинга да једним минутом ћутања одаду почаст палим херојима Црвене армије, Народно ослободилачке војске и жртвама трогодишњег хитлеровског и недићевско-четничког терора. Затим је наставио:

„Ни историја, ни ми, ни наши синови неће моћи да запишу оно што данас осећамо и преживљујемо. Зар може Београђанин, зар може син 27 марта, зар могу син, мајка и отац оних који данас леже у пепелу на Јајинцима гледати на оно што се збило око њих а не бити узбуђени да горе, да жртвују самога себе. Браћо моја, пред вама стоје синови великог руског народа, у нашем граду, у главном граду слободне демократске и федеративне Југославије. У зидове нашега града узидали су своју крв хероји Совјетског Савеза заједно с нама, заједно с нашим најбољим синовима, заједно с најбољим синовима Београда... Наша Народно-ослободилачка војска, најлепше чедо не само нашег, него свих поробљених народа Европе, имало је ту част да заједно са братском Црвеном армијом, да заједно са војском којом командује Херој Совјетског Савеза генерал Жданов, донесе слободу нашем великом и напаћеном граду".

Поздрављан дуготрајним поклицима маршалу Стаљину и маршалу Титу, генерал-лајтнант Пеко Дапчевић обратио се генералу Жданову:

„У име нашег народа, у име маршала Југославије Тита, у име најбољих синова наше домовине а преко вас команданту Трећег украјинског фронта, великом маршалу Толбухину, свим официрима, борцима и политичким радницима, одајем захвалност и признање и заклињем се у име нашег народа и наших бораца, да никада нећемо заборавити крв, животе и напоре које су ваши борци дали за слободу главног града наше домовине и заклињемо се да ће наше оружје, ако буде требало, бити увек онде где буде оружје великог и братског совјетског народа и Црвене армије".

Свој говор је генерал-лајтнант Пеко Дапчевић завршио следећим речима, посвећеним Београђанима:

„Позивам вас у Народно-ослободилачку војску, да одавде кренемо ка нашем бијелом Загребу, нашој Љубљани, нашој Истри, нашој Корушкој и да једном за свагда заједнички донесемо са свима осталим јединицама слободу нашем народу".

Говори Херој Совјетског Савеза генерал Жданов

После генерал-лајтнанта Пека Дапчевића, поздрављен клицањем, узео је реч генерал Жданов, честитајући окупљеном народу и војсци ослобођење престонице:

„Велики удео у делу ослобођења града уложили су борци и командири Народно-ослободилачке војске Југославије, који су покрили неувелом славом заставе својих одреда и својих јединица. Ја вам желим да јачате своју армију, да кујете командире те армије, да учвршћујете дисциплину и поредак у њој у огњу победа, борби и тешкоћа... Дозволите ми да вам зажелим да волите своју отаџбину више него живот, да волите самопрегорно своју домовину и тада вас ниједан непријатељ никада неће победити".

Народно - ослободилачки фронт

Професор Синиша Станковић, који је скоро три године провео у Недићевом логору на Бањици, поздравио је ослобођење престонице подвлачећи нужност удруживања свих народних снага за успешан крај борбе против остатака окупаторске и издајничке владавине, предложивши да се упуте поздравни телеграми маршалу Титу и маршалу Стаљину, које је митинг примио дуготрајним клицањем.

Последњи је говорио, у име Главног народно-ослободилачког одбора за Србију, др. Благоје Нешковић. Поздрављајући ослобођење Београда, др Нешковић је истакао:

„Узалуд би биле све наше жртве, да се у току трогодишње борбе није створио и нови државни апарат, основица нове демократске федеративне Југославије. Са бившим општинским, среским и окружним начелствима, са бившим министарствима, за увек је свршено. Нова власт — то су наши народно-ослободилачки одбори и они ће, као и у свима крајевима наше ослобођене земље, и у Београду преузети сву грађанску власт... Узалуд би биле све наше жртве, ако би као основица наше државе служиле разне и најразноврсније политичке странке, које су водиле нашу земљу у пропаст 23 године и које су се све заједно, сем Комунистичке партије Југославије, држале пасивно, по страни, или се отворено и активно стављале у службу непријатеља нашег народа... У току трогодишње борбе, поред наше војске и основице наше државе, створена је и моћна политичка основица — Народно ослободилачки фронт... Према томе, дужност је свих родољуба, сваког поштеног Србина и свих осталих грађана Југославије, да несебично и самопожртвовано ступају у јединствени Народно-ослободилачки фронт."

Београд радосно ступа у будућност

Први слободни дан Београда, први његов слободни митинг, после 27 марта, завршен је одушевљеним клицањем Совјетском Савезу, Црвеној армији, Народноослободилачкој војсци, маршалу Стаљину, маршалу Титу и слободној, демократској, федеративној Југославији. Први слободни дан Београда, после ужаса и страве окупације, завршен је заносним колом испод Вуковог споменика, у коме су се нашли загрљени Београђани, наши борци и борци братске Црвене армије. Првог слободног дана Београда разбуктало се у срцима и душама оно што је у утамниченом граду неугасиво тињало кроз дуге године окупације и горело у судбоносним биткама народа Југославије по читавој земљи у току неравне и непоштедне трогодишње борбе.

Београд је ослобођен. Београд изграђује своју нову сутрашњицу и срећну будућност за све народе Југославије.

СВЕЧАНА САХРАНА СОВЈЕТСКИХ ЈУНАКА ОСЛОБОДИЛАЦА БЕОГРАДА

Наша велика радост ослобођења Београда нераздвојно је везана с тугом за борцима Црвене армије и Народно-ослободилачке војске, који су пали у борби за слободу наше престонице и домовине. Митинзи и манифестације ослобођеног Београда слиле су се са тужном свечаношћу сахрањивања совјетских хероја, палих у уличним борбама за Београд. Тако то увек бива у великим прекретничким и стваралачким данима.

Двадесет првог октобра Београд је славио своје ослобођење, радовао се освети над непријатељем и слободи која побеђује широм нове и велике Југославије. Сутрадан, Београд је свечано сахранио синове братског руског народа који су дали своје племените животе и своју младост за ослобођење и срећу наше домовине. И једног и другог дана Београд је био подједнако велик, достојанствен, славенски и слободарски.

Група совјетских хероја који су пали на тлу Београда сахрањена је у заједничкој гробници на тргу пред Позориштем. Спровод се кретао од Карађорђевог парка, па преко Славије. Била је то бескрајна колона. На челу су ишли тенкови који су носили пале хероје, затим тенкови-пратња, јединице Црвене армије и Народно-ослободилачке војске, и, на крају, огромна маса Београђана. Испред првога тенка кретали су се црвеноармејци, носећи одликовања својих палих другова (један од ордена био је пробијен куршумом који је погодио груди хероја). За њима су ишли црвеноармејци са венцима. Мртвачки сандуци и тенкови били су у цвећу. Над поворкама Београђана вило се много наших, совјетских, енглеских и америчких застава. Над самим Београдом, над погребном поворком и за време сахране, кружили су совјетски авиони, који су одавали последњу почаст синовима совјетског народа, палим смрћу храбрих.

На тргу код Кнежевог споменика — око раке и мртвачких ковчега — било је непрегледно мноштво народа. Први круг у средини сачињавали су совјетски и наши официри и војници, око њих су били Београђани. Ту је одржан опроштајни митинг. Митинг је отворио совјетски потпуковник Подпоринов, начелник Политодела корпуса. Он је говорио о храбрости палих хероја, о братству совјетских и наших бораца, о љубави наше земље према совјетским народима и свим њиховим синовима. Он је, у име својих бораца, дао палим друговима реч да ће Црвена армија наставити пут и довршити дело за које су погинули.

После потпуковника Подпоринова говорио је политички комесар Првог пролетерског корпуса НОВЈ пуковник Мијалко Тодоровић. Он је изразио дубоку и племениту захвалност нашег народа и наше војске народима Совјетског Савеза и њиховој Црвеној армији. Он је рекао да ниједна војска и ниједан народ нису задужили човечанство толико, колико су га задужили совјетски људи и Црвена армија — јер да њих није било, фашистичка тиранија уморила би човечанство. На крају он се обратио палим херојима и рекао им да Београд прима њихова тела са братском тугом и захвалношћу, и да ће наши народи вечито бдити над гробовима стаљинских јунака и вечито у срцу чувати захвалност Стаљину и Црвеној армији. „Наше мајке и сестре, — рекао је друг Тодоровић, — долазиће и пазити гробове совјетских јунака. Оне ће их китити цвећем, оне ће их заливати сузама — уместо њихових мајки и сестара. Наша два народа повезала су се у смрти и животу и наше братство нико и никад више неће моћи разорити!".

На крају се са својим палим јунацима опростио Херој Совјетског Савеза генерал-лајтнант Жданов. Он је одао своје признање борцима који су до последње капи свога живота часно испуњавали своју свету ослободилачку дужност, пронели славу руског оружја и „не знајући за одмор, ишли увек и свуда само напред и само са победом". Он је рекао палим херојима да их њихови другови остављају код верних савезника, браће и ратних другова. Београђанима је оставио у аманет да чувају њихову светлу успомену. „Чувајте успомену на њих! Збијте своје редове да победа буде наша!"

Затим је генерал-лајтнант Жданов бацио прву груду земље на мртвачке сандуке совјетских јунака. То исто учинили су и сви виши совјетски и наши официри. Истовремено, руски топови испалили су плотуне у част палих бораца за слободу. Београђани су спустили своје заставе над гробовима хероја. — Ми ћемо вечито чувати успомену на њих! Ми ћемо још чвршће збити своје редове — да победа буде наша, величанствена и вечита! То значи да победи дело, за које су пали хероји што ће од сада вечито живети у грудима југословенског Београда.

СТАЉИНГРАДСКИ ЈУНАЦИ У БОРБИ ЗА БЕОГРАД

Борац славне Стаљинградске дивизије, снајпер Погосјан открио је за време уличних бојева у Београду немачког осматрача који се био вешто замаскирао на највишем спрату једне велике зграде. Снајпер Погосјан има веома оштро око. Он је првим метком оборио немачког осматрача. Потом се добро маскирао на својој позицији и са ње уништио пет хитлероваца и ућуткао непријатељску тачку.

*

Командир тенковске куполе, гардиски водник Зиновкин уништио је директним поготком велики немачки тенк. Његов ратни друг, командир тенка Бајбусунов заплењио је исправан немачки тенк и уништио је пет непријатељских аутомобила. Све се то збило на улицама Београда.

*

Гардијац-извиђач Лапин добио је задатак да испита једну важну тачку непријатељског отпора у Београду. Он се увукао у непријатељеве позиције, притајио се у заседи и стао да прати делатност непријатеља. Наједном, приметио је да се велика група Немаца, снабдевених лествицама, креће према мосту. Извиђачу је постало јасно да непријатељ намерава да минира мост. Он то није могао допустити. Не губећи ни тренутка он је осуо ватру по непријатељским минерима. Неколико Немаца било је убијено, а остали су се разбежали.

*

Један од црвеноармејаца који се у Београду највише борио заједно с борцима Народно-ослободилачке војске — био је сержант Кондратјев. Он је, с групом наших бораца, очистио један јако бранъени пролаз. При томе он је сам убио тридесет хитлероваца.

*

У извиђачкој акцији совјетски официр Мальчик био је на челу посаде оклопљеног транспортног аутомобила. Непријатељ је отворио жестоки оган на посаду. Мальчик је био рањен. Упркос томе, он је наставио са извршивањем задатка и донео је својој команди тачне податке о противнику.

*

У уличној борби у једном од београдских квартова група совјетских бораца уништила је тринаест Немаца и гранатама ућуткала четири непријатељске огњене тачке. Групу су сачињавали: старији водник Мајстренко, каплар Булигина, црвеноармејци Сахваров и Абрамов.

*

У бојевима за Београд херојски се тукла посада тенка гардиског поручника Рјабчикова. Она је оштетила два моторизована топа „Фердинанд", запалила пет аутомобила, разбила три топа и убила из митраљеза педесет Немаца.

*

За време бојева у Београду гардистимитраљесци наредника Панова нису дали Немцима ни ока отворити. Међу њима истакли су се борци Бајназаров, Коваљенко и Ливадин. Али, посебни успех постигао је нишанџија, гардиски наредник Парфенов. Он је убио 27 хитлероваца.

*

Искусни и одважни извиђач, наредник Леонид Лозуцки постигао је у Београду следећи ратни биланс: открио је једну добро маскирану немачку батерију и чету аутоматичара у бусији и известио о томе своју команду; сем тога уништио је петнаест хитлероваца, међу њима једног официра.

*

У борбама југо-источно од Београда, од 18 до 20 октобра, совјетске трупе заробиле су 8147 немачких војника и официра, а убиле око 9000. Заплениле су: 20 тенкова и моторизованих топова, 318 топова разног калибра, 94 бацача мина, 320 митраљеза, 6000 пушака, 3000 аутомобила, 2250 кара с војним теретом, 3500 коња, 24 магацина с ратном спремом, итд.

*

Јединице Црвене армије и Народно-ослободилачке војске форсирале су земунски мост 20 октобра пре подне и до увече заузеле прилазе Земуну и Бежанијској Коси. Када се смркло, Немци су мислили да је цеста Земун-Београд слабо осигурана и упутили су осам тенкова да се пробију до моста на Сави и да мост униште. Али, Немци су се и ту преварили. Посада совјетске противтенковске батерије, маскирана у једном куту Сајмишта, дочекала је хитлеровце жестоким и прецизним огњем. Немци су такође одговорили паљбом, али су брзо изгубили битку. Један немачки тенк је букнуо у пламену, један је побегао у Земун, а шест је остало на цести.

*

Четири црвеноармејца — политички радник Романьенко и комсомолци Абдулов, Хомањук и Бичевко — прилазећи београдској периферији продрли су у кућу, у којој су се били сместили Немци. Совјетски борци засули су хитлеровце бомбама, отворили су ватру из стројница и освојили први спрат. Немци су се упорно бранили. Почела је борба из собе у собу. Романьенко је био рањен. Другови су покушали да га поведу на превијалиште, али он је одбио. Четири борца наставили су битку, и после једнога часа заузели су зграду. Победила је гардијска храброст и војна вештина.

—

То су неки од резултата и светлих примера херојства, довитљивости и упорности бораца братске Црвене армије. Београд, Србија и Југославија никада неће заборавити херојства и хероје ослобођења Београда. Стазе к њима никада неће покрити никаква трава!

Како је текла битка за Београд

Битка за Београд започела је код Тополе. Ту су разбијене крупне немачке снаге. Непријатељ је одмах из Београда послао појачања, али и та је група била потучена. Затим су јединице нашег Првог корпуса, заједно с јединицама Црвене армије, пошле на сам град Београд. На левом крилу, од Обреновца, наступао је наш Дванаести корпус.

Немци су дали веома жестоки отпор на спољним одбранама града. Они су се били утврдили на Авали. Али, после артилериске припреме из две стотине и двадесет руских топова као и већег броја „Катуша", Немци су били разбијени. Они су се повукли на Дедиње, Звездару, али и одатле су били брзо одбачени.

Четрнаестог октобра отпочела је борба за сам град. Борци Прве и Шесте дивизије неустрашиво су јуришали у центар града. На Чукарицу су нападале јединице Дванаестог корпуса. Први се у сам центар Београда пробио Четврти (краљевачки) батаљон Прве пролетерске бригаде. Овај славни батаљон наше војске већ се три и по године бори по читавој Југославији. Он је формиран у Србији јуна месеца 1941 године, као Краљевачки одред, а у састав Прве пролетерске ушао је децембра исте године. Краљевачки батаљон је славно пронео заставу слободе кроз све наше земље. Синови Краљева лили су своју крв за слободу народа у Босни, Херцеговини, Црној Гори и Далмацији.

Немци су у самом Београду имали око три дивизије. Располагали су са знатним бројем тенкова „Тигар". Они су покушали да задрже град по сваку цену и развиле су се жестоке уличне борбе. Освајана је кућа по кућа, спрат по спрат, соба по соба. Граната и бајонет у тим уличним биткама били су често пута главно оружје.

На југо-истоку Београда, на просторији Гроцка-Болеч, Немци су концентрисали око двадесет хиљада људи са две хиљаде возила, сто тенкова и две стотине топова. То су били делови разних потучених дивизија, а нарочито Прве алпинске дивизије, 114 Дивизије, 117 Дивизије. Ове три дивизије су дуже времена биле у нашој земљи и починиле масу злочина. На стотине наших села у Босни, Црној Гори, Лици, Далмацији и Санџаку попалили су зликовци из тих дивизија.

И док су се јединице Црвене армије заједно с нашим јединицама биле у центру града, Немци су покушали са ударом с леђа. Три очајничка покушаја правили су Немци не би ли продрли у центар града, уништили наше снаге и поклали наше рањенике. Једном су Немци стигли до Малог Мокрог Луга, други пут су избили у Александрову улицу, код Цветкове механе, али у жестоким противјуришима, нарочито Пете крајишке дивизије, они су били одбијени и потучени. Мање групе немачке пешадије успеле су да продру чак до Топовских Шупа, али су их наше јединице лако савладале.

Нашој команди било је јасно да се Београд неће моћи заузети док се та група Немаца не уништи. Двадесет и прва српска дивизија, којој су биле придодате личке и крајишке бригаде, добила је задатак да заједно са јединицама Црвене армије разбије немачку групацију југо-источно од Београда. Тај задатак је извршен. Немци су били опкољени и разбијени. Сву своју технику оставили су на друму Болеч—Мали Мокри Луг. Скоро две хиљаде возила, стотину тенкова, две стотине топова остало је на друму.

Али непријатељ је и даље давао отпор. Он је, чувајући лако оружје, покушао да се пробије у западном правцу, како би преко Сремчице избио на Саву и пребацио се у Срем. Немци су избили на важни друм Београд—Младеновац, заузели Раљу и Рипањ. Пробили су се и под сами врх Авале. Испод споменика Незнаног јунака један батаљон Пете крајишке (козарске) бригаде јуначки је одбио овај немачки јуриш.

Ситуација је била озбиљна, јер је ова комуникација служила за снабдевање Црвене армије и наших јединица. У противнападу руски тенкови су прочистили комуникацију, а наша и руска пешадија опколила је Немце. Синови поносне Козаре, која је толико дала у овом рату, на којој су у јуну 1942 Немци и усташе опколили четири хиљаде партизана и осамдесет хиљада душа из тог краја, — синови Козаре сада су светили своју браћу и сестре. У жестоком јуришу на Рипањ, раме уз раме с Црвеном армијом, уз подршку „Катуша" и руских тенкова, Немци су били уништени. Групу од четири хиљаде Немаца, која је покушала да се пробије ка Сремчици, дочекале су јединице Дванаестог војвођанског корпуса и дотукле је. Истовремено је уништавана крупна групација Немаца источно од Авале. Ту су јединице Двадесет и прве српске дивизије, и јединице Двадесет и треће српске дивизије која је долазила с југа, уништиле, заједно с Црвеном армијом, више хиљада Немаца

У ноћи између деветнаестог и двадесетог октобра почео је коначни јуриш на Београд. Прва пролетерска дивизија — с Првом пролетерском бригадом (у чијим се редовима налазе Срби, Хрвати, Словенци и Црногорци), Трећом крајишком, Осмом црногорском, Тринаестом хрватском пробила се кроз Кнез Михаилову улицу ка Калемегдану. На њиховом левом крилу била је Шеста личка дивизија „Никола Тесла" која је ослободила Саборну цркву. Руска пешадија је јуришала на земунски мост, а на железничку станицу Двадесет и осма славонска дивизија. Црвеноармејци су мост заузели тако брзо да Немци нису имали времена да га дигну у ваздух.

Двадесетог октобра, у осам часова изјутра, на Калемегдану, код старих топова из нашег првог устанка, срели су се генерал-лајтнант Жданов, командант руских јединица које су учествовале у борби за Београд, и генерал-лајтнант Пеко Дапчевић који је командовао нашим јединицама у ослобођењу Београда. Браћа су се загрлила.

За то време тешки руски тенкови брзо су прешли преко моста и хитали ка Земуну. За њима је наступала наша и руска пешадија.

Тако је Београд ослобођен. Само наше јединице у борбама за Београд убиле су око 16.000 а заробиле до 3.000 Немаца, целата Србије и свих осталих земаља Југославије. Крв за крв и смрт за смрт!

Ослобођен је Крагујевац

У борбама за ослобођење Крагујевца подигло се и мало и велико да што више допринесе ослобођењу свога града, да олакша операције јединица наше војске и бораца Црвене армије. Ноћу и дању, на путу за положаје, према рововима и стрељачким стројевима, под артилериском и митраљеском ватром опкољених, бесомучних хитлероваца — старице и девојчице, мајке и сестре Крагујевца и свих околних села хитале су са шареницама о раменима, носећи борцима храну и воће, да их окрепе за победу и за освету незаборавних крагујевачких жртава 21 октобра 1941, да их пољубе у чело са сузама радосницама у очима, да са стиснутом песницом упуте још једно проклетство острвљеним немачким бандитима који су у узалудном отпору рушили и разбијали — у намери да га дотуку, херојски Крагујевац.

Петог дана борби кренуло је седам совјетских тенкова из правца Тополе, из Десимировца, према крагујевачком аеродрому, који је био под непријатељском ватром. Међутим, Немци су у току ноћи порушили мост. Око храбрих тенкиста одједном се окупила велика група сељака и сељанки, показујући правац којим тенкови могу прећи — без обзира на то што су тенкови стојали на брисаном простору, тученом немачком артилеријом. Безброј је примера неустрашивости народа Крагујевца и околине у његовој решености да помогне браћу црвеноармејце, тенкисте и пешаке, артилеристе и извиђаче, и борце и штабове наше Седамнаесте дивизије. У шљивицима и забранима поред борбених положаја, кроз учесталу топовску паљбу и стално кркљање немачких и наших митраљеза, дању и ноћу сакупљао се народ, омладина Шумадије, да се наоружа и да се уврсти у велику народно-ослободилачку армију Југославије, за коначно ослобођење Србије и свих поробљених делова Југославије, за потпуно уништење преосталих хитлеровских гарнизона и свих недићевских, љотићевских и михаиловићевских изрода.

Већ у току првих дана борби за ослобођење Крагујевца наша Седамнаеста дивизија формирала је око десет батаљона нових младих бораца Шумадије, од којих су многи одмах ступили у борбу на положајима код Крагујевца, раме уз раме са старим јунацима Седамнаесте и прекаљеним ратницима Трећег украјинског фронта. Тенкови у цвећу, совјетске хаубице и бркани у цвећу — у цвећу којим их је засула усправљена, поново рођена Србија; борци Народно-ослободилачке војске сокољени од девојака и седих домаћина увек слободарске Шумадије, крв светих крагујевачких жртава, хероја са Стаљинграда и јунака са Сутјеске, — то је борба за Крагујевац, то је победа и слава Србије, то је залога слободе Србије и свих народа Југославије.

Четвртог дана борбе за ослобођење Крагујевца кроз Рачу је прошла колона рањених црвеноармејаца. Били су то тежи рањеници — вукла су их, од превијалишта до најближе болнице, воловска кола наших сељака. Колона је у Рачи застала неколико тренутака — и рањене јунаке са Крагујевца одједном је окружио народ који се искупио са понудама, да изрази своју дубоку и топлу љубав према великој ослободилачкој Црвеној армији и великом руском народу. У Свилајнцу, Тополи, у Рачи, у Аранђеловцу — народ и борци Црвене армије, заједно са борцима наше војске, у славним данима ослобођења Србије од хитлеровског гада и крволочних изрода збратимљени, манифестују нераскидиву крвну повезаност народа Југославије са народима братског Совјетског Савеза.

Ослобођење Крагујевца још један је одлучујући пораз разбијене Хитлерове армије и свих изрода нашег народа, које из дана у дан стиже казна за све њихове крваве злочине. Ослобођење Крагујевца — то је застава око које се окупљају из дана у дан све нове и нове хиљаде бораца — за слободну, федеративну Југославију, за свети завет и светли циљ наших палих хероја.

НАШИ БОРЦИ У БОРБИ ЗА БЕОГРАД

Прва чета првог батаљона једне наше бригаде показала је у борбама за Београд необичну велику упорност и умешност и постигла велике резултате. Она је у окршају код села Заклопаче заробила четири брдска топа, једну тапкету и пет мотоцикала. Убила је 40 немачких војника, а заробила 33.

*

Два борца друге чете првог батаљона Прве крајишке бригаде постигла су у борбама за Београд следеће резултате: десетар Драго Зорић убио је 25 хитлероваца, а његов друг Мујо Обичаш убио је 10 Немаца.

*

Политички делегат вода Јела Роквић и Божо Коматина, десетар истог вода, налазили су се у борби заједно. Коматина је дејствовао као пушкомитраљезац, а Јела Роквић као његов помоћник. Њих двоје заробили су 30 немачких војника и запленили три немачка тешка ручна митраљеза (које наши борци називају „шарцима") и шест немачких стројница.

*

У уличним борбама у Београду на многим местима, и више пута, није било артилерије, а совјетска команда настојала је да тешку артилерију употребљава што је могуће мање, како би се што више сачувало београдско становништво. Зато су наши борци били приморани да се служе својим старим средством борбе — ручним гранатама. Миле Крнета, десетар првог батаљона Четврте крајишке бригаде, показао је у борби са гранатама необичну храброст и постигао велики успех. Он сам истерао је Немце из неколико ровова код Звездаре и убио дванаест хитлероваца.

*

У борбама за Београд била је опкољена друга чета трећег батаљона једне ударне јединице Народно-ослободилачке војске. Чета се пробила из обруча на нож и бомбу. При томе је виз њених бораца показао најлепше примере јунаштва, другарске пожртвовности и довитљивости. Курир чете, Манојло Шаревића, неустрашиво је извршио задатак који му је при пробијању био постављен. Он се провукао кроз непријатељске редове, дошао је до своје чете и показао јој пут којим се најлакше може пробити из обруча.

*

Осам бораца једне наше ударне јединице постигли су у једној јединој борби за Београд следеће резултате: Обрад Малбашић, пушкомитраљезац, убио је шест Немаца и запленио два „шарца" и три парабелума; Ранко Радошевић ликвидирао је, на челу своје десетине, четрнаест немачких војника и запленио четири „шарца" и пет стројница; десетар Гојко Обрадовић убио је четрнаест Немаца и запленио три „шарца"; Којо Ђургуз, заменик командира чете ликвидирао је десет Немаца и запленио три „шарца" и две радиостанице; четни политкомесар Велимир Куколь убио је десет Немаца; батаљонски курири Перо Здјелар и Јово Скопљар убили су петнаест Немаца и запленили шест стројница; борац Драган Срдић ликвидирао је у бункеру, ручном гранатом, пет Немаца и запленио два „шарца" и три стројнице.

*

У истој борби, пет болничарки Народно-ослободилачке војске изнеле су са бојишта, под жестоком непријатељском ватром, двадесет шест рањеника. Пава Булић и Милка Бубало спасиле су петнаест рањеника, Даница Чепановић и Мика Шкорић осам, а Стоја Бојанић три.

*

Два вода трећег батаљона Прве крајишке бригаде убила су и заробила у борби код Врчина 175 хитлероваца. Други вод убио је и заробио 75, а трећи — 80. Борци ових водова постигли су своје велике успехе храбрим и хладнокрвним заобилазним маневром и јуришем.

*

Један борац Прве пролетерске дивизије пише о борбама у Његошевој улици: „Наш вод добио је задатак да ликвидира непријатељско упориште у Његошевој улици. Отпочиње паклена ватра. Наилази камион са пет Немаца. Возник Тончи Главина узима „шарац" у руке и рафалом зауставља камион. Три Немца падају мртва. Затим настаје мали тајац. Па јуриш — и улица је чиста".

*

Један од најлепших успеха у борбама са ослобођење Престонице федеративне Југославије постигао је пушкомитраљезац Бранко Росић. Он је у уличним борбама заробио двадесет Немаца и запленио један бацач и један пушкомитраљез. У борбама је био рањен, али није напуштао положај до часа ослобођења Београда.

*

Курири Народно-ослободилачке војске— то је посебно поглавље јунаштва, самопрегора, довитљивости и упорности наших бораца. Цветко Мандић, батаљонски курир, вршећи своју дужност на правцу Младеновац-Београд, сукобио се са групом Немаца. Мандић је убио четири непријатељска војника, остале је преварио и пробио се до штаба у који је био упућен.

*

Борац једне наше пролетерске бригаде овако описује борбу на Бањици: „Тек што су одјекнули рафали наших патрола које су наишле на непријатеља, пало је наређење да се јуришем избије на бањички вис. Позади нас захујале су славне „Катуше", загрмели су црвеноармејски тенкови — јуначке са Стаљинграда. Наше јурише никад није пратила лепша песма!"